

**UCHWAŁA NR XXXVIII/263/2014
RADY MIEJSKIEJ W SOMPOLNIE**

z dnia 26 marca 2014 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sompolno na lata 2014 - 2017.

Na podstawie art. 87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „ Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sompolno na lata 2014-2017” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Sompolno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

**PRZEWODNICZĄCY RADY
MIEJSKIEJ W SOMPOLNIE**

Ryszard Nowakowski

Uzasadnienie do Uchwały Nr XXXVIII/263/2014

Rady Miejskiej w Sompolnie

z dnia 26 marca 2014 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sompolno na lata 2014-2017”.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym, w zakresie zadań własnych, Gmina realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek sporządzenia Programu opieki nad zabytkami wynika z zapisów art. 87 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r.Nr 162, poz.1568), z późn.zm.). Program ten sporządza się na okres 4 lat.

Natomiast art. 87 ust.3 w/w ustawy stanowi, że gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy w formie uchwały.

Projekt Gminnego Programu nad zabytkami został pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu (pismo Nr Po.WN/WA-5120.8545.4.2013 z dnia 24 stycznia 2014r.).

Biorąc powyższe pod uwagę zasadne jest podjęcie uchwały w sprawie uchwalenia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sompolno na lata 2014-2017.”

PRZEWODNICZĄCY RADY
MIEJSKIEJ W SOMPOLNIE

Ryszard Nowakowski

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOMPOLNO NA LATA 2014 - 2017

SOMPOLNO 2013

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

- 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
- 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

- 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
- 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków
- 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
- 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)
- 3.5. Zabytki archeologiczne
 - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy
 - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej
 - 3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

- 4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków
 - 4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
 - 4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych
 - 4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych
 - 4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie
- 4.2. Uwarunkowania wynikające ze *Strategii rozwoju gminy Sompolno*
- 4.3. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy*
- 4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy
- 4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Sompolno jest gminą miejsko - wiejską, położoną we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w północno- wschodniej części powiatu konińskiego, w odległości 35 km od stolicy powiatu, Konina.

Obszar gminy wynosi 137,42 km², w tym 6,21 km². powierzchni zajmuje miasto Sompolno, będące siedzibą władz samorządowych. Gmina stanowi 8,7% powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują 72% ogólnej powierzchni gminy, stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo, 12% tereny leśne i zadrzewione, zaś sady, wody powierzchniowe, tereny zurbanizowane i pokopalniane pozostałą część powierzchni. Gmina Sompolno ma charakter rolniczo – przemysłowy. Jest jednocześnie rejonem o dużych tradycjach warzywniczo - sadowniczych.

Gmina jest zamieszkiwana przez 10.556 mieszkańców (stan z 2011 r. wg GUS) Gęstość zaludnienia wynosi 77 M/ km². Na strukturę osadniczą składają się: miasto Sompolno, największy ośrodek osadnictwa zamieszkiwany przez 35% ogólnej liczby mieszkańców, 22 sołectwa - Belny, Biele, Janowice, Kolonia Lipiny, Koszary, Lubstów, Lubstówek, Marcjanki, Marianowo, Mąkolno, Mostki, Nowa Wieś, Ostrówek, Ośno Górne, Police, Przysrone, Racięcice, Sompolinek, Stefanowo, Sycowo, Wierzbie, Zakrzewek - obejmujące 29 miejscowości. Wśród sołectw największą liczbę mieszkańców ma sołectwo Lubstów - 708, najmniej osób – 28 –zamieszkuje w sołectwie Janowice.

Gmina Sompolno sąsiaduje :

- od zachodu z gminą Ślesin(powiat koniński),
- od południa z gminami Kramsk (powiat koniński) i Osiek Mały (powiat kolski),
- od wschodu z gminą Babiak (powiat kolski)
- od północy z gminą Wierzbiniek (powiat koniński).

Wschodnia granica gminy stanowi jednocześnie granicę powiatów konińskiego i kolskiego.

Obszar gminy pokryty jest siecią dróg o znaczeniu wojewódzkim: nr 263 Ślesin – Sompolno, nr 266 Konin – Sompolno – Piotrków Kujawski, nr 269 Sompolno – Izbica Kujawska i nr 271 Sompolno – Babiak, powiatowym, a także drogami gminnymi (długości 175,2 km²). Wokół miasta, na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich, wybudowano obwodnicę. Przebiegają tutaj również trasy nieczynnej już kolejki wąskotorowej od stacji Sompolno w kierunku Koła, Ślesina i Piotrkowa Kujawskiego oraz jednotorowa trasa węglowa, łącząca odkrywki węgla brunatnego. Przez południową część gminy przebiega rurociąg naftowy „Przyjaźń”.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej obszar gminy leży w obrębie Makroregionu Pojezierze Wielkopolskie w mezoregionie Pojezierze Gnieźnieńskie. W ukształtowaniu terenu można wyróżnić trzy strefy.

Północną i zachodnią część terenu zajmują rozległe terasy rzeczne w dolinie rzeki Noteci oraz Dolinie Grójeckiej tworzące na obszarze gminy dwa poziomy: niższy - zalewowy i wyższy wyniesiony na ok. 88-95 m n.p.m. Obszar położony po zachodniej stronie drogi Kramsk – Lubstów – Mąkolno - Sompolno zajmuje płaska lub lekko falista powierzchnia wysoczyzny morenowej. Południową i wschodnią część gminy stanowi wysoczyzna pagórkowata ze strefą wzgórz czołowo- morenowych. Na omawianym terenie występują ciągi rynien jeziornych. Są to jeziora przepływowe: Lubstowskie, Mąkolno, Mostki i Szczekawa, o łącznej powierzchni 205 ha, położone w południowo – wschodniej części terenu, wykorzystywane turystycznie i rekreacyjnie.

Głównym surowcem kopalnym występującym na terenie gminy Sompolno jest złoża węgla brunatnego, którego eksploatację zakończono w zachodniej części gminy, na północ od wsi Lubstów, a eksploatacja trwa jeszcze w części południowej terenu Odkrywki Drzewce, zlokalizowanej na terenie sąsiedniej gminy Kramsk. Ponadto na terenie gminy występują udokumentowane niewielkie złoża piasku i żwiru oraz złoża torfu.

Przeważająca część gminy, oprócz obszaru górniczego, stanowi Goplańsko – Kujawski Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony w 1986 r. Wyodrębniono na obszarze również trzy rezerваты przyrody, w tym unikalny rezerwat leśny Kawęczyńskie Brzęki ze stanowiskiem jarząbu brekinii. Fragment gminy, położony w obrębie Bagien Kramskich, zaliczony został do obszaru o znaczeniu międzynarodowym - 19 M Dolina Środkowej Warty - w sieci ECONET Polska. Obszar ten zapewnia przestrzenną i ekologiczną łączność pomiędzy zlewniami dwóch największych rzek Polski – Wisły i Odry.

Tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Najstarsze ślady pochodzą z mezolitu i neolitu. Pierwsza wzmianka źródłowa o Sompolnie pochodzi z 1242 roku. Osada należała wtedy do kasztelanii łądzkiej. Na początku XIV w. występowały obok siebie dwie wsie o tej samej nazwie. Jedna była własnością arcybiskupów gnieźnieńskich, druga własnością szlachecką. W 1477 r. arcybiskup Jakub z Sienna dokonał zamiany jednej z wsi parafialnej na wieś szlachecką Sompolno. Po połączeniu dwóch wsi Sompolno lokował miasto na prawie średzkim, nadając mu nazwę Dembno, pochodzącą od jego herbu rodowego. Nazwa się jednak nie przyjęła i od 1526 roku ponownie powrócono do nazwy Sompolno. Do 1796 r. miasto stanowiło własność arcybiskupów gnieźnieńskich. Później przeszło pod administrację pruską i od 1800 r. rozpoczął się napływ ludności niemieckiej, dla której pobudowano domy murowane i przydzielono ziemie z gruntów parafialnych.

Po 1793 r., w wyniku drugiego rozbioru Polski, Sompolno znalazło się pod zaborem pruskim, po 1815 r. dostało się pod zabór rosyjski. W 1863 r. w zaborze rosyjskim wybuchło powstanie, które objęło również tereny w okolicach Sompolna. Miało tutaj miejsce szereg potyczek i bitew, w tym jedna z największych w okresie powstania, bitwa pod Ignacem.

Represje po upadku Powstania Styczniowego spowodowały, że w 1870 roku decyzją władz carskich Sompolno pozbawiono praw miejskich, które odzyskało dopiero w 1973 r.

Na początku XX w. Sompolno stało się ważnym węzłem kolei wąskotorowych, co znacząco wpłynęło na rozwój gospodarczy miasta i gminy, także na wzrost liczebności mieszkańców i ich działalność społeczno-gospodarczą.

Wraz z wybuchem II wojny światowej, hitlerowski najeźdźca represjonował i prześladował miejscową ludność polską, eksterminował Żydów, którzy przed wojną stanowili ponad 30% wszystkich mieszkańców i mieli znaczący udział w rozwoju Sompolna (w lutym 1942 r. rozpoczęła się likwidacja getta, wszystkich wywieziono do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem i zgładzono). W styczniu 1945 r. wojska radzieckie wyzwoliły miasto i rozpoczął się nowy rozdział w jego historii .

Na przestrzeni wieków wykształcono dorobek materialny, którego zasoby licznie przetrwały w Gminie Sompolno do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby przekazać je kolejnym pokoleniom.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Sompolno na lata 2014-2017* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Program jest kolejnym dokumentem, który uwzględnia znowelizowane akty prawne, kierunki działań oraz ich realizację wynikające z *Programu opieki nad zabytkami na lata 2009-2012*. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz.594 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

1. prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),

2. obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),

3. obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),

4. obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),

5. przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust.2),

6. przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),

7. sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)

8. prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),

9. obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).

10. obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska

kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystujące walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanym śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,

- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W „Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim” na lata 2007-2013, przyjętej przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr X/103/07 z dnia 25 czerwca 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BELNY (wpisany do rejestru zabytków jako Spółnik-Belny)

Zespół dworsko-parkowy

a. dwór, mur., poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 441/183 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

b. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 441/183 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

LUBSTÓW

Zespół kościoła par. p.w. św. Jadwigi:

a. kościół, mur., 1534 r.

Rejestr Zabytków: A - 80/77 z dn. 26 maja 1965 r.

b. dzwonnica, mur., 1758 r.

Rejestr Zabytków: A - 80/77 z dn. 26 maja 1965 r.

c. plebania, mur., 1810 r.

Rejestr Zabytków A - 112/697 z dn. 29 lipca 1969 r.

Kaplica grobowa rodziny Słubickich na cmentarzu par., mur., 1888 r.

Rejestr Zabytków: A- 442/184 z dn. 7 maja 1990 r.

Zespół pałacowo-folwarczny:

a. pałac, mur., 3 ćw. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

b. park, XVII/XVIII w.

Rejestr Zabytków: A - 440/182 z dn. 20 kwietnia 1990 r.

c. spichlerz, mur., 1842 r.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

d. paszarnia, mur., poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 113/698 z dn. 29 lipca 1969 r.

LUBSTÓWEK

Kościół par. p.w. św. Mateusza, drew., 1639 r.

Rejestr Zabytków: A - 63/663 z dn. 29 czerwca 1960 r.

MAKOLNO

Kościół par. p.w. św. Andrzeja Ap., drew., 1749-1750 r.

Rejestr Zabytków: A - 114/699 z dn. 29 lipca 1969 r.

Kaplica grobowa rodziny Walewskich na cmentarzu parafialnym, 1845 r.

Rejestr Zabytków: 233/Wlkp/A z dn. 3 czerwca 2005 r.

Zespół dworsko-parkowy:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 443/184 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

b. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A -443/184 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

RACIĘCICE

Zespół kościoła par. p.w. Narodzenia NMP

a. kościół, mur., 1900 r. z cmentarzem przykościelnym,

Rejestr Zabytków: A - 538/279 z dn. 29 grudnia 1998 r.

b. ogrodzenie z bramami, mur., 1900 r.

Rejestr Zabytków: A - 538/279 z dn. 29 grudnia 1998 r.

SOMPOLNO

Zespół kościoła par. p.w. św. Marii Magdaleny:

a. kościół, mur., 1845-1847

Rejestr Zabytków: A - 115/702 z dn. 31 lipca 1969 r.

b. plebania, mur., ok. poł. XIX w., rozbud. 1920 r.

Rejestr Zabytków: 96/Wlkp/ A z dn. 11 lipca 2002 r.

Kaplica p.w. św. Hieronima „Na Puszczy”, drew., 1732 r.

Rejestr Zabytków: A - 117/704 z dn. 31 lipca 1969 r.

Kościół ewangelicki, mur., 1839-1849 r.

Rejestr Zabytków: A - 116/703 z dn. 31 lipca 1969 r.

Cmentarz ewangelicki, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 521/262 z dn. 29 sierpnia 1995 r.

Synagoga, ob. biblioteka, mur., 1912 r.

Rejestr Zabytków: A - 382/124 z dn. 4 lutego 1985 r.

Ratusz, ob. Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury, mur. 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 294/Wlkp/A z dn. 12 kwietnia 2006 r.

WIERZBIE

Zespół pałacowo-parkowy:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr Zabytków: A - 438/180 z dn. 5 kwietnia 1990 r.

a. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 444/185 z dn. 7 sierpnia 1990 r.

ZAKRZEWEK

Zespół dworsko-parkowy:

a. dwór, mur., 1803 r.,

Rejestr Zabytków: A - 119/706 z dn. 2 sierpnia 1969 r.

b. park, pocz. XIX w.

Rejestr Zabytków: A - 447/188 z dn. 7 września 1990 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BELNY

KAPLICZKA, mur., XIX/XX.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

a. dwór, mur., poł. XIX w.

b. park, ok. poł. XIX w.,

c. ogrodzenie, mur., XIX/XX w.

KOSZARY

KAPLICZKA, mur., 1953 r.

LUBSTÓW

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI:

a. kościół, mur., 1534 r.,

b. dzwonnica, mur., 1758 r.,

c. ogrodzenie z bramą, mur.-kam., 2 poł. XVIII w.,

d. plebania, mur., 1810 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO

a. cmentarz, poł. XIX w.,

b. kaplica grobowa rodziny Słubickich, mur., 1888 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 3 ćw. XIX w.,

b. park, poł. XIX w.,

c. rządówka, ob. dom, ul. Jeziorna 7, mur., k. XIX w.,

d. dom rybaka, ob. dom, ul. Jeziorna 18, mur., poł. XIX w.,

e. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. spichlerz, mur., 1842 r.,

g. paszarnia, mur., poł. XIX w.,

h. gorzelnia, mur., 2 poł. XIX w.

LUBSTÓWEK

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MATEUSZA:

a. kościół, drew., 1639 r.,

b. ogrodzenie, mur.-drew., 1939 r.,

c. kapliczka, mur., 1883 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA PAR. RZYMSKOKATOLICKIEGO:

a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,

b. kaplica cmentarna, mur., 2 poł. XIX w.,

KAPLICZKA, mur., XIX/XX.

MARCINKOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.

MAKOLNO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA, drew., 1749-1750 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA PAR. RZYMSKOKATOLICKIEGO:

a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,

b. kaplica grobowa rodziny Walewskich, 1845 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX w.,

b. park, ok. poł. XIX w.

REMIZA STRAŻACKA, mur., ok. 1930 r.

NOWA WIEŚ

KAPLICZKA, mur., 1958 r.

PRZYSTRONIE

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XIX w.

RACIĘCICE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. p.w. NARODZENIA NMP:

a. kościół, mur., 1900 r. z cmentarzem przykościelnym,

b. ogrodzenie z bramami, mur., 1900 r.,

c. plebania, mur., 2 poł. XIX w.,

d. ogrodzenie plebanii, mur., ok. 1900.

CMENTARZ PAR. RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XX w.

SIEDLIŚKA

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XIX w.

SMOLARNIA

WIATRAK KOŻŁAK, drew., k. XVIII w.

SOMPOLNO

UKŁAD URBANISTYCZNY, XV – XIX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARII MAGDALENY,

ul. 11 Listopada:

a. kościół, mur., 1845-1847 r.,

b. ogrodzenie, mur.-żel., 2 poł. XIX w.,

c. plebania nr 2, ok. poł. XIX w., rozbud. 1920 r.

ZESPÓŁ KAPLICY P.W. ŚW. HIERONIMA „NA PUSZCZY”:

a. kaplica, drew., 1732 r.,

b. cmentarz, XVIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ul. 11 Listopada:

a. kościół, mur., 1839-1849 r.,

b. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., XIX/XX w.,

c. pastorówka nr 6, mur., 1846 r.,

d. budynek gospodarczy, mur., 1900 r.

SYNAGOGA, ob. biblioteka, ul. Piotrkowska 8, mur., 1912 r.

KAPLICZKA, ul. Kaliska, mur., 1954 r.

CMENTARZ PAR. RZYMSKOKATOLICKI, k. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, ok. poł. XIX w.

RATUSZ, ob. ośrodek kultury, pl. Wolności 26, 2 poł. XIX w.

BANK ob. poczta, ul. Kolejowa nr 7, mur., 2 poł. XIX.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Kolejowa:

a. dworzec, mur., 1914 r.

b. wieża ciśnień, mur., 1940 r.

ul. Kaliska

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

DOM NR 7, mur., k. XIX w.

DOM NR 18, mur., k. XIX w.

DOM NR 26, mur., ok. 1930 r.

MŁYN NR 33, mur., 1921 r.

DOM NR 41, mur., ok. 1880, przebud. 1928 r.

DOM NR 42, mur., pocz. XX.

ul. Kolejowa

DOM NR 33, mur., pocz. XX w.

ul. Kościelna

DOM NR 13, mur., ok. 1900.

ul. Krótka

DOM NR 2, mur., XIX/XX.

ul. 11 Listopada

DOM NR 7, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 8, mur., k. XIX w.

DOM NR 10, mur., k. XIX w.

DOM NR 12, mur., ok. 1905 r.

DOM NR 14, mur., ok. 1905 r.

DOM NR 19, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 20, mur., ok. 1932 r.

DOM NR 22, mur., XIX/XX w.

ul. Piotrkowska

DOM NR 5, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 11, mur., ok. 1890 r.

DOM NR 18, mur., 1934 r.

DOM NR 19, mur., poł. XIX w.

DOM NR 32, mur., ok. 1927 r.

ul. Słowackiego

DOM NR 2, mur., 1924 r.

DOM NR 6, mur., 1935 r.

ul. Warszawska

DOM NR 1, mur., k. XIX w.

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

DOM NR 5, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 12, mur., XIX/XX w.

DOM NR 69, mur., 1935 r.

pl. Wolności

DOM NR 1, mur., pocz. XX w.

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

DOM NR 8, mur., pocz. XX w.

DOM NR 10, mur., pocz. XX w.

DOM NR 13, mur., ok. 1915 r.

DOM NR 15, mur., pocz. XX w.

DOM NR 18, mur., 1918-1920 r.

DOM NR 19, mur., ok. 1920 r.

ZESPÓŁ DOMU NR 22:

a. dom, mur., k. XIX w.,

b. oficyna, ul. 11 Listopada, mur., k. XIX w.

DOM NR 23, mur., XIX/XX w.

SYCEWO

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 4 ćw. XIX w.,

b. pozostałości parku, k. XIX w.

WIERZBIE

KAPLICZKA, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY:

- a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,
- b. park, ok. poł. XIX w.

ZAKRZEWEK

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

- a. dwór, mur., 1803 r.,
- b. park, pocz. XIX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy Sompolno do rejestru zabytków ruchomych wpisane są 3 zespoły zabytków stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

W kościele par. p.w. św. Jadwigi w Lubstowie do rejestru zabytków wpisane są 53 obiekty pod nr B-87/33 z dnia 20.02.1990 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in.: rokokowy ołtarz główny i trzy ołtarze boczne z 3 ćw. XVIII w., XVIII-wieczna ambona, ławy kolatorskie z XIX w., płyty nagrobne.

W kościele par. p.w. św. Mateusza w Lubstówku do rejestru zabytków wpisanych jest 17 obiektów pod nr B-44/5 z dnia 27.11.1985 r. W wyposażeniu zabytkowej drewnianej świątyni pochodzącym z okresu jej budowy, znajdują się barokowe obiekty o cechach ludowych. Interesująca jest drewniana tablica erekcyjna z 1639 r. i okucia drzwi z XVII w.

W rejestrze zabytków figuruje również rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z kościoła par. p.w. Narodzenia NMP w Racięcicach; rej. zab. nr B-73/19 z dnia 14.05.1987 r.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Sompolno nie występują układy urbanistyczne, ruralistyczne, parki kulturowe wpisane do rejestru zabytków. Z obszarowych wpisów do rejestru wymienić należy parki dworskie i pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Belny, Lubstów, Mąkolno, Wierzbie, Zakrzewek oraz cmentarz ewangelicki w Sompolnie.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Sompolno znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Są to:

- 1) gródek stożkowaty w miejscowości Lubstówek, wpisany do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod nr 33/Wlkp/C z 14.09.2010 r.
- 2) cmentarzysko ciałopalne kultury łżyckiej w miejscowości Piaski wpisane do rejestru zabytków pod numerem rejestru 802/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 08.12.1969 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod nr rejestru 34/Wlkp/C z dnia 10.05.2011 r.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Sompolno znajdują się dwa obiekty o własnej formie krajobrazowej.

Pierwszy z nich to wymieniony powyżej gródek stożkowaty w miejscowości Lubstówek. Stanowisko to znane jest z badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski w latach 1978 i 1997 przez K. Gorczycę z Muzeum Okręgowego w Koninie oraz badań sondażowych z roku 1983, którymi kierował M. Ciesielski z Muzeum Okręgowego w Koninie. Stanowisko powyższe to gródek stożkowaty o średnicy podstawy ok. 25 m i wysokości około 7 m. Do chwili obecnej zachowało się około 0,3 pierwotnej objętości. Pozostała część została rozwieszona w okresie międzywojennym w celu wyrównania pól. Z tym wydarzeniem związany jest również fakt, iż nie zachowały się pozostałości zabudowy.

Ponadto na terenie gminy Sompolno znajdują się pozostałości dworu w miejscowości Mąkolno, obecnie prawie zupełnie zniwelowane przez głęboką orkę i ośrodek campingowy.

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r., Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zmianami).

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące i skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r. ze zmianami) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

Obszar gminy Sompolno został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1989-2001. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych dotychczasowych założeniach obejmuje bowiem 2 etapy badawcze: 1) kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2) badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Sompolno zewidencjonowano 341 stanowisk archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne	Grodzisk a	Dwor y	Cmentarzyska		Osa dy	In ne	Ogół e m
			plaskie	kurhanowe			
Ilość stanowisk ogółem	1	1	4	1?	334	0	341
Wpisanych do rejestru	1	0	1	0	0	0	2

TAB. 1. Zestawienie dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Sompolno przedstawiono za „Raportem o stanie zabytków w Gminie Sompolno” z 2004 r.

oprac. przez WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie

Według podziału Wielkopolski na regiony B. Krygowskiego obszar gminy Sompolno leży w obrębie regionu IX – Wysoczyzna Gnieźnieńska, która obejmuje subregiony: Równina Lubstowska i Równina Sompoleńska. Od zachodu ogranicza ją obniżenie goplańskie (z kanałem Warta - Gopło), od północy dolina Noteci (która w znacznej części przebiega po północnej granicy gminy). Granicę południową subregionów wyznacza odcinek południowy Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej.

Według Kondrackiego Gmina Sompolno zalicza się do makroregionu Pojezierze Wielkopolskie i mezoregionu Pojezierze Gnieźnieńskie. Obszar gminy charakteryzuje się bardzo młodą rzeźbą glacialną, o znacznej różnorodności form o drobnym rytmie (strefa marginalna lądolodu) dominują obszary wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej rozcięte rynnami glacialnymi. Przeważa południowy kierunek rynien. Rynny te tworzą szereg naturalnych zbiorników wodnych. W części wysoczyznowej powierzchnia terenu zalega na wysokości od 100 do 105 m n.p.m. W południowej części gminy znajduje się obszar pagórków moreny czołowej zlodowacenia bałtyckiego z deformacjami glacictektonicznymi, który przylega bezpośrednio do terasy zalewowej Warty. Wysokości względne tych pagórków wynoszą 25 m, a bezwzględne dochodzą do 145 m n.p.m. w rejonie miejscowości Przystronie.

Gmina Sompolno znajduje się w wododziale Noteci i Warty. Do zlewni Noteci należy północna część gminy, natomiast południowa do zlewni Warty. Na obszarze gminy leżą jeziora typu przepływowego. Największe jest Jezioro Lubstowskie i jego wielkość zależy od wysokości spiętrzenia. Pozostałe to Jezioro Mąkolno, Mostkowskie, Szczekawa. Powierzchnia gminy rozcięta jest licznymi podmokłymi obniżeniami lub też wykorzystanymi przez drobne ciekł wodne.

Na terenie gminy dominują dwa typy gleb. Pierwsze to gleby mineralne pochodzenia lodowcowego, na których przeważają piaski lekko i średnio gliniaste na podłożu piaszczystym oraz piaski luźne. Drugie to

gleby pochodzenia wodnego, na które składają się mady średnie, ciężkie i lekkie, mady ciężkie położone na torfach, gleby torfowe, murszowe, mułowo-bagiennie oraz piaski wydymowe.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się bowiem ślady obozowisk mezolitycznych w okolicach miejscowości Wierzbie, Biele czy Belny. Społeczności kultur mezolitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie gminy Sompolno wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych (między innymi okolice miejscowości Belny, Biele, Łysek, Ośno Górne, Sompolno, Wymysłowo). Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydymowych wzniesień. Charakterystyczną cechą ludności tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Warto w tym miejscu wspomnieć o znacznym nagromadzeniu takich grobowców również na terenie sąsiednich gmin: Kleczew, Wilczyn, Skulsk i Ślesin. Na skupisko bezkomorowych grobowców typu kujawskiego kultury pucharów lejkowatych w tych okolicach pierwszy zwrócił uwagę E. Raczyński w pierwszej połowie XIX w. (ponad 150 obiektów). Gdzie dokładnie były zlokalizowane te cmentarzyska nie jest jasne. Ich pozostałości zostały usunięte w wyniku działalności rolniczej oraz kopalnianej (kopalnia węgla brunatnego).

Mniej liczne są natomiast ślady obecności na naszych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych.

Z końca epoki neolitu znamy zaledwie kilka punktów osadniczych na omawianym terenie. Są to ślady bytności przedstawicieli kultur: ceramiki grzebykowo-dołkowej i ceramiki sznurowej.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Nowy etap rozwoju cywilizacyjnego przyniosła znajomość wytopu i obróbki metalu – brązu. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego okresu w okolicach Sompolna. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej.

Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane (m. in. w okolicach Ostrówka i Sompolna) oraz cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Piaski (nie udało się zlokalizować osad związanych z cmentarzyskiem – prawdopodobnie znajdują się one na zachód od niego).

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbyt intensywnym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijająca się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk kultury przeworskiej (między innymi w miejscowości Belny, Biele, Mąkolno, Racięcice, Sompolno, Wymysłowo).

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres

wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Także na obszarze dzisiejszej gminy Sompolno osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do

rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Sompolno, wpisane do rejestru zabytków, prezentują zróżnicowany stan zachowania.

BELNY (wpisany do rejestru zabytków jako Spólnik-Belny).

Zespół dworsko-parkowy.

Wieś i folwark Belny należały w poł. XIX w. do klucza dóbr Wierzbie. Do l. 20.XX w. właścicielem był Zdzisław Krzymuski, później A. Żeglicz, od 1930 r. Władysław Rybarczak. Od 1976 r. właścicielem zespołu jest Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Po likwidacji Spółdzielni w 1997 r. własność prywatna.

Dwór murowany, otynkowany, nie podpiwniczony, parterowy, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym eternitem. Główne wejście poprzedzone niewielkim gankiem wspartym na kolumnach. Otwory okienne rozmieszczone symetrycznie w prostych obramieniach. Elewacje zwieńczone profilowanym gzymsem.

Obiekt nieużytkowany od ok. 4 lat. Kolejna zmiana właściciela nastąpiła w 2008 r. Obiekt w złym stanie technicznym; nieszczelny dach, ściany miejscami spękane, tynki zniszczone, wnętrze przebudowane, zdewastowane.

Park znacznie zredukowany powierzchniowo, z całkowicie zatartym układem kompozycyjnym i komunikacyjnym. Na skutek braku pielęgnacji nastąpił nadmierny rozrost samosiewów i zdziczałych krzewów. Nieliczny starodrzew. Stan zachowania zły.

LUBSTÓW

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jadwigi.

Pierwsza wzmianka o miejscowości Lubstów, która była własnością szlachecką, znajduje się w dokumencie z 1393 r. Kościół wzniesiony na miejscu pierwotnego, drewnianego w 1534 r. z fundacji Jana i Bartłomieja Lubstowskich. W 1753 r. przebudowano prezbiterium. Budowla murowana, oszkarpowana, jednonawowa. Wewnątrz strop. Na osi fasady ostrołukowy portal. Otwory okienne prostokątne, zamknięte odcinkowo. Dach dwuspadowy kryty blachą miedzianą. Elewację zachodnią zdobi szczyt o falistych spływach, rozczłonkowany arkadowymi wnękami.

Kościół remontowany w 1971 r. Generalny remont przeprowadzono w latach 1992-1997. Zmieniono pokrycie dachu, uzupełniono tynki, założono marmurową posadzkę. W latach 2003-2009 zamontowano witraże. W roku 2010 odnowiono elewacje. W 2013 r. przeprowadzono renowację prezbiterium. Prace dofinansowane były z budżetu Gminy Sompolno. Stan zachowania dobry.

Przed kościołem murowana dzwonnica z 1758 r. Bryła w kształcie wysmukłego prostopadłościanu przykrytego dachem dwuspadowym pokrytym blachą, przesłoniętym z dwóch stron szczytami parawanowymi, rozczłonkowanymi pilastrami ujętymi w spływy wolutowe. Od strony zachodniej dwie masywne szkarpy. W przyziemiu szeroki otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym. Całość zwieńczona profilowanym gzymsem. Zachowana w dobrym stanie. Na przełomie l. 80. i 90. XX w. uzupełniono tynki i wymieniono pokrycie dachu. W 2010 r. odnowiono elewacje.

Plebania murowana, parterowa, otynkowana, została zbudowana w 1810 roku w stylu klasycystycznym. Elewacja frontowa pięcioosiowa z wejściem ujętym w dwie wgłębne kolumny. Dach naczółkowy, kryty blachą. Od północy nowsza przybudówka. Na początku lat 80. XX w. przeprowadzono remont kapitalny. Stan zachowania dobry.

Kaplica grobowa Słubickich, właścicieli dóbr lubstowskich, zbudowana w 1888 r. Obiekt murowany, otynkowany, założony na planie prostokąta, nakryty dachem łamanym. Bogaty detal architektoniczny w postaci kanelowanych pilastrów zwieńczonych głowicami, profilowanych gzymsów, naczółków, arkadowych obramień otworów okiennych ze zwornikami w formie konsoli. Obiekt zachowany w dobrym stanie. W 2013 roku przeprowadzono konserwację polichromii, odnowiono elewacje.

Zespół pałacowo – folwarczny

Pałac w Lubstowie zbudowany w 3 ćw. XIX w. Właścicielami dóbr była rodzina Słubickich, później (do wybuchu wojny) Niemojowscy. Obiekt w stylu klasycystycznym, murowany, wzniesiony na rzucie prostokąta wydłużonego na osi północ-południe, nakryty dachem dwuspadowym o niewielkim spadku połaci. Od wschodu i zachodu ryzality zwieńczone naczółkami, przewyższające korpus głównej połaci. Po stronie południowo-wschodniej narożna, trójkondygnacyjna wieża zakończona belwederem. Elewacja ogrodowa poprzedzona szerokim tarasem. W elewacji frontowej balkon wsparty na filarach, zakończony szerokim, profilowanym gzymsiem i balustradą tralkową, górne filary połączone łukami arkadowymi. Pałac w całości podpiwniczony.

Pałac stanowi własność prywatną, ob. nieużytkowany. Nowy właściciel rozpoczął w 2004 r. remont kapitalny obiektu. Do chwili obecnej wykonano remont dachu, wymieniono stolarkę okienną z odwzorowaniem pierwotnej, założono tynki zewnętrzne i wewnętrzne, wyremontowano piwnice, przeprowadzono konserwację sztukaterii, klatki schodowej, stolarki drzwiowej. Zakończenie prac planowane jest na 2014 r.

Rozległy park o powierzchni ok. 11 ha ma kształt nieregularnego owalu opartego dłuższym bokiem, od strony południowej, o brzeg Jeziora Lubstowskiego i zwężającego się ku zachodowi. Zasadnicza część parku opada łagodnym zboczem w kierunku na zachód od pałacu. Dalej roztacza się rozległy starodrzew ograniczony aleją grabową, biegnącą z południa na północ. Masyw starodrzewu zamyka od zachodu szpaler ok. 300-letnich dębów. Teren dodatkowo zróżnicowany jest przez przecinający park na osi północ-południe głęboki jar ze strumieniem. Pierwotny układ komunikacyjny zachował się śladowo. Pewną wadą obecnego stanu prawnego jest podział obiektu na dwóch indywidualnych właścicieli. W parku nie prowadzi się prac porządkowych i pielęgnacyjnych.

W złym stanie są dwa budynki folwarczne, stanowiące własność prywatną. Spichlerz zbudowany w 1842 roku. Murowany z cegły na planie prostokąta, nakryty dachem naczółkowym. Obiekt nieużytkowany od ok. 20 lat. Brak tynków, cegła w wielu miejscach mineralizowana, pojedyncze pęknięcia murów. Nieszczelne pokrycie dachu. Otoczenie zarośnięte samosiejkami drzew i chwastami.

Budynek paszarni zbudowany ok. połowy XIX wieku. Obecnie pozbawiony jest cech stylowych. Posadowiony na rzucie wydłużonego prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym. Budynek przebudowany w latach 1965-1966 dla potrzeb handlowych. Obecnie nieużytkowany, niszczeje.

LUBSTÓWEK

Kościół par. p.w. św. Mateusza Apostoła.

Wieś Lubstówek jest wzmiankowana w 1520 roku jako własność szlachecka. Kościół drewniany został wzniesiony w 1639 r. z fundacji Aleksandra Głębockiego, archidiakona gnieźnieńskiego i Magdaleny z Krzyckich Głębockiej, właścicieli Lubstówka. Konsekrowany w 1648 r. Budynek jednonawowy konstrukcji zrębowej, oszalowany. Prezbiterium węższe zamknięte wielobocznie. Nawę i prezbiterium przykrywa wspólny dwuspadowy dach kryty gontem. W latach 1969-1970 kościół był remontowany. Kapitalny remont przeprowadzono w latach 1982-1984, wymieniono opierzenia deskowe, gont, fragmenty konstrukcji dachowej. W roku 2007 przeprowadzono remont i konserwację ścian drewnianych. Kolejną konserwację ścian i pokrycia z gontu wykonano w 2013 r. przy wsparciu finansowym Gminy Sompolno. Stan zachowania dobry.

MAKOLNO

Kościół par. p.w. św. Andrzeja Apostoła.

Najstarsza wzmianka o istnieniu wsi Makolno pod nazwą Makolino jest z 1345 roku. Parafia i kościół wzmiankowane w dokumentach z 1441 roku. Obecnie istniejący został wzniesiony w latach 1749-1750 staraniem proboszcza Łukasza Żurawskiego. Drewniany, konstrukcji zrębowej, wzmocniony lisicami, jednonawowy, z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym wielobocznie. Wewnątrz drewniany strop. Dach dwuspadowy z wieżyczką na sygnaturkę. Kościół restaurowano w 1894 roku. W roku 1967 uzupełniono oszalowanie zewnętrzne. W latach 70. XX w. przeprowadzono gruntowny remont. W roku 1990 dobudowano drewnianą kruchtę. Wymiana poszycia dachowego z blachy na gont nastąpiła w latach 1995-1998 wraz

z remontem więźby dachowej oraz konserwacją ścian i podłóg. W latach 2003-2009 przeprowadzono zewnętrzną impregnację ścian i dachu kościoła, zamontowano system przeciwpożarowy i antywłamaniowy, uporządkowano otoczenie. Stan zachowania dobry.

Kaplica grobowa rodziny Walewskich na cmentarzu parafialnym zabudowana została w 1845 r. Murowana, na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjna, podpiwniczona, nakryta dachem dwuspadowym ze szczytami schodkowymi. Otwory okienne ostrołukowe. Elewacje rozczłonkowane kanelowanymi pilastrami, naroża ujęte w bonie. Obecnie pełni funkcję kaplicy cmentarnej. Po remoncie, utrzymana w dobrym stanie.

Zespół dworsko-parkowy.

Dwór zabudowany w 2 poł. XIX w. Budynek murowany, podpiwniczony, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z wystawkami zwieńczonymi trójkątnymi naczółkami w obu połaciach. Główne wejście zaakcentowane gankiem wspartym na kolumnach. Do ściany południowo-zachodniej przylega prostokątna, parterowa oficyna. Dwór jest własnością Gminy Sompolno, użytkowany przez lokatorów. Stan obiektu zły; nieszczelne pokrycie dachu, zniszczona więźba, tynki zewnętrzne z licznymi ubytkami, odparzone. Częściowo wymieniona została stolarka okienna, pozostała z lat 70. XX w. zniszczona.

Park założony w stylu krajobrazowym, obecnie zredukowany powierzchniowo, z przetrzebionym drzewostanem. Stan obiektu w chwili obecnej jest dobry. W 2013 r. Gmina Sompolno przeprowadziła gruntowną rewaloryzację założenia, w oparciu o dokumentację opracowaną w 2010 r. Usunięto drzewa obumarłe, zbędne samosiewny i zdziczałe krzewy, wykonano alejki spacerowe, przeprowadzono cięcia pielęgnacyjne i sanitarne drzewostanu, park wyposażono w ławki i kosze na odpadki, wprowadzono nowe nasadzenia drzew i krzewów ozdobnych.

RACIECICE

Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP.

Kościół zbudowany w 1900 r. z fundacji Zofii Słubickiej. Budowla murowana z cegły, na rzucie prostokąta, z prostokątnym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Świątynia wzniesiona w stylu neogotyckim, orientowana, trójnawowa, nakryta dachem dwuspadowym, z wielospadowym zamknięciem w nieco niższym prezbiterium. Dachy kryte blachą. Od strony zachodniej masywna, czterokondygnacyjna wieża nakryta dachem ostrosłupowym. Nawa główna, boczne i prezbiterium ze sklepieniami krzyżowymi przedzielonymi gurtami.

W 1967 r. kościół został częściowo zniszczony przez pożar. W latach 1970-1989 odbudowano wieżę, wymieniono więźbę dachową na metalową, dach pokryto blachą ocynkową, przeprowadzono prace konserwatorskie we wnętrzu. W 1999 r. wymieniono pokrycie dachu na prezbiterium. W latach 2008-2012 wykonano remont wieży oraz konserwację ceglanych murów zewnętrznych (ściana północna i zachodnia), przy wsparciu finansowym Gminy Sompolno. Stan zachowania dobry.

W dobrym stanie utrzymane jest również ogrodzenie z bramami wokół kościoła.

SOMPOLNO

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny.

Kościół zbudowany w latach 1845-1847 staraniem proboszcza Ignacego Krantza. Fundatorami byli: Marcin Krzymuski, dziedzic wsi Wierzbie i Antoni Morzycki, właściciel Ruszkowa. Budowla murowana, jednonawowa, wzniesiona na rzucie prostokąta. Wewnątrz strop. Styl neogotycki. W latach 1978-1980 został rozbudowany wg projektu architekta Bronisława Awgula z Torunia. Obecnie starsza część stanowi prezbiterium świątyni. W latach 2000-2010 przeprowadzono remont kapitalny obiektu; wzmocniono i odsłonięto ceglane mury, wymieniono więźbę i pokrycie dachu na blachę miedzianą, założono nowe instalacje. Stan techniczny bardzo dobry.

Plebania wzniesiona ok. poł. XIX w., rozbudowana w 1920 r. Korpus główny parterowy, podpiwniczony, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym płytkami eternitowymi. Część dobudowana dwukondygnacyjna, na planie prostokąta w układzie poprzecznym w stosunku do budynku głównego. Elewacje odnowiono w 2006 r. W chwili obecnej konieczny jest remont dachu i wymiana pokrycia.

Kaplica p.w. św. Hieronima „Na Puszczę”.

Zbudowana w 1732 r., usytuowana z dala od zabudowy miejskiej, w centralnej części niewielkiego cmentarza. Drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana, na kamiennej podmurówce. Wzniesiona na rzucie ośmioboku, z przylegającą od zachodu prostokątną kruchtą. Dach kryty blachą. Wnętrze jednonawowe z chórem wspartym na dwóch filarach.

W roku 1986 naprawiono dach, wymieniono zniszczone belki oraz wymieniono i uzupełniono oszalowanie zewnętrzne. Kolejny remont przeprowadzono w 1999 r. Stan zachowania dostateczny.

Kościół ewangelicki.

Zbudowany w latach 1839-49, wg projektu architekta Bonifacego Witkowskiego w stylu późnoklasycystycznym. Murowany, otynkowany na planie wydłużonego prostokąta z nie wyodrębnionym prezbiterium. Bryła w formie bloku dwukondygnacyjnego, przykryta dachem dwuspadowym o niewielkim spadku połaci. Elewacja frontowa z wgłębny portykiem ujętym kolumnami tokańskimi. Wszystkie elewacje zwieńczone profilowanym, kroksztynowym gzymsem, poniżej fryz z imitacją tryglifów. Wnętrze jednonawowe, podzielone dwoma rzędami filarów podpierających galerie.

Kościół remontowano w latach 80. XX w. Uzupełniono tynki, częściowo wymieniono konstrukcję dachową i pokrycie dachowe. W 2005 roku pokryto dach papą, wymieniono rynny i rury spustowe, przeprowadzono remont sygnaturki. W 2006 r. odnowiono elewacje. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.

Cmentarz ewangelicki.

Założony w połowie XIX wieku. Najstarszy zachowany nagrobek z 1866 r. Czytelność układu cmentarza dobra, kwatery zatarte. Granice cmentarza wyznacza szpaler śliwy ałyczy. Niewiele zieleni wysokiej, młode jesiony, kasztanowce, dęby, robinie akacjowe. W roku 1995 wybudowano ogrodzenie i wyremontowano bramę wjazdową. Ogólny stan zachowania dostateczny. Własność Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.

Synagoga.

Pierwsza synagoga w Sompolnie, drewniana, zbudowana została ok. 1816 r. Na jej miejscu, w 1850 r. pobudowano nową murowaną, która przetrwała do 1912 r., w którym to wzniesiono obecnie istniejącą, w stylu neoklasycystycznym. Posadowiona na planie prostokąta z apsydą na rzucie wycinka koła. Do części głównej przylegają dwa aneksy mieszczące klatki schodowe. Część główna podzielona dwoma rzędami filarów. Elewacja frontowa rozczłonkowana lizenami, dzielona parami profilowanych gzymśów, zwieńczona w osi trójkątnym naczółkiem, po obu jego stronach attyki pełne. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte łukiem pełnym.

Kapitałny remont obiektu z adaptacją na siedzibę Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej przeprowadzono w latach 80. i 90. XX w. Kolejne remonty wykonano w latach 2009 i 2010. W 2009 r. wymieniono zniszczone elementy więźby dachowej, wymieniono pokrycie, rynny i rury spustowe, wykonano nowe obróbki blacharskie, wymieniono zniszczone elementy instalacji wodno-kanalizacyjnej. W 2010 r. naprawiono tynki, wymalowano elewacje i ściany wewnętrzne.

Własność Gminy Sompolno. Stan zachowania dobry.

Ratusz.

Zlokalizowany w zachodniej pierzei rynku, zbudowany w 2 poł. XIX w., w k. XIX w. rozbudowany o część północną, a w 1 poł. XX w. o północno-zachodnią. Siedzibą władz miejskich ratusz był do 1978 r. W 1979 r. znalazła tu siedzibę biblioteka. Od 1992 r. w budynku mieści się Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury.

Budynek posadowiony na planie odwróconej litery „L”. Bryła zwarta dwukondygnacyjna. Od wschodu nakryta dachem dwuspadowym, od strony północnej jednospadowym. Remontowany w latach 70 XX w. (wymiana stolarki okiennej i częściowo drzwiowej, wymiana pokrycia).

Kapitałny remont budynku przeprowadzony w okresie od 26.10.2009 r. do 30.09.2010 r. Zakres robót obejmował m.in.: wzmocnienie elementów konstrukcyjnych belek stropowych, odbudowę wieży, przebudowę dachu dwuspadowego na kopertowy, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, wymianę tynków, wykonanie nowych instalacji.

Własność Gminy Sompolno.

WIERZBIE

Zespół pałacowo-parkowy.

Pałac zbudowano w połowie XIX w. Do II wojny światowej był własnością Józefa Krzymuskiego. Po wojnie, na bazie majątku utworzono państwowe gospodarstwo rolne. Pałac zamieszkiwany był przez rodziny pracownicze. Na przełomie lat 70. i 80. XX w. został opuszczony i stopniowo popadał w ruinę. Obecnie zespół stanowi własność prywatną. Ruiny pałacu zostały oczyszczone z gruzu po rozwalonych stropach i ścianach, usunięto samosiewny drzew i krzewów wokół murów zewnętrznych.

Obecny układ przestrzenny parku ogranicza się do obszaru wokół ruin pałacu. Układ wewnętrzny jest słabo czytelny. Dwa ważne punkty kompozycyjne to stawy - jeden podłużny wzdłuż granicy wschodniej, i drugi owalny pośrodku granicy zachodniej. Zachowany drzewostan jest przerzedzony. Z dorodnych egzemplarzy wymienić trzeba: jesiony, lipy i kasztanowce. W latach 2006 -2007 odbudowano i uporządkowano stawy. Obecny właściciel częściowo uporządkował obszar parku. Usunięto drzewa obumarłe, zieleń uzupełniono nowymi nasadzeniami. Stan zachowania dostateczny.

ZAKRZEWEK

Zespół dworsko-parkowy.

Dwór zbudowany w 1803 r. dla rodziny Przyłubskich. Po stracie syna w powstaniu styczniowym majątek sprzedano Alfonsowi Raszewskiemu. Po parcelacji, w 1883 r. resztówkę z dworem kupił Mieczysław Kossowski. W 1907 r. właścicielem został syn Mieczysława – Józef. Po wojnie folwark obejmujący 41 ha nie został znacjonalizowany. Józef Kossowski, który był znanym pomologiem, prowadził tutaj szkołę drzew sadowniczych. W chwili obecnej posiadłość pozostaje nadal w rękach prywatnych.

Dwór murowany z cegły ceramicznej, posadowiony na rzucie prostokąta, o bryle prostopadłościowej, nakrytej wysokim dachem czterospadowym. Remontowany w latach 1983-1985. Remont kapitalny obiektu przeprowadzono w latach 2012-2013. Zakres robót obejmował m.in. przebudowę dachu wraz ze zmianą pokrycia z eternitu na dachówkę ceramiczną karpiówkę, odtworzenie pierwotnego wejścia głównego w elewacji południowej, wymianę instalacji. Stan zachowania obiektu bardzo dobry.

W dobrym stanie utrzymany jest również park, na bieżąco pielęgnowany. Zachowany dawny układ przestrzenny i starodrzew. Prawidłowo prowadzona gospodarka drzewostanem. Na bieżąco usuwane są drzewa chore, obumarłe, przycinane skupiny krzewów i żywopłoty. Powierzchnie trawiaste systematycznie wykaszane. Bezpośrednie otoczenie dworu obsadzone ozdobnymi krzewami i bylinami.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych zachowane są generalnie w dobrym stanie.

Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Jadwigi w Lubstowie – ołtarze, ambona, rzeźby – odrestaurowano w latach 1995-1997. W 2011 r. odnowiono malaturę wewnątrz obiektu, w roku 2013 r. rozpoczęto renowację prezbiterium. Wyposażenie kościoła p.w. św. Mateusza w Lubstówku konserwowane było w latach 80. XX w. Kolejne prace prowadzone były w 2006 r. Ołtarze zachowane w stanie dostatecznym.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piaszczyk i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować,

uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na prace archeologiczne należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Kierownika Delegatury w Koninie przed otrzymaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Natomiast stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków: w Lubstówku (gródek stożkowaty wpisany do rejestru zabytków pod nr 33/Wlkp/C z 14.09.2010 r.) i w Piaskach (cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej wpisane do rejestru zabytków pod nr 34/Wlkp/C z dnia 10.05.2011 r.) objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk.

Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Koninie.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) archeologicznych

Gmina Sompolno jest gminą przemysłowo – rolniczą. Na terenie gminy działa kopalnia odkrywkowa KWB Konin. Jednak ponad 71% jej powierzchni zajmują użytki rolne, z czego większość stanowią grunty orne. Dlatego istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk lokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Zwraca natomiast uwagę niski stopień lesistości (zaledwie 12,4%) w stosunku do średniej krajowej (29,2%).

Wszelkie prace ziemne prowadzą do zniszczenia dziedzictwa archeologicznego. Strategia rozwoju gminy Sompolno na lata 2007-2016 wymienia następujące działania mogące stanowić zagrożenie dla stanowisk archeologicznych:

- kanalizacja – do 2016 r. planuje się dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej w mieście Sompolno oraz na obszarach wiejskich gminy. W miejscach szczególnie zagrożonych zalaniem planuje się wykonanie (lub zmodernizowanie) instalacji kanalizacji deszczowej. W miejscach trudno dostępnych, oddalonych od zwartej sieci osadniczej zostaną wykonane oczyszczalnie przydomowe,
- gazyfikacja – do 2015 r. planuje się zakończenie budowy sieci gazowej na terenie całej gminy Sompolno,
- wodociągi – do 2016 r. planuje się przeprowadzenie modernizacji sieci wodociągowej (cała gmina jest zwodociągowana), budowę kilku łączników oraz zwodociągowanie nowych osiedli, szczególnie w Marianowie, Mostkach, Sompolnie.
- drogi – gmina posiada dobrą sieć drogową, do 2016 r. planuje się jedynie budowę lub modernizację odcinków dróg w zależności od bieżących potrzeb.

Ponadto podstawowym zagrożeniem dla grodzisk oraz cmentarzysk rejestrowanych na terenie gminy, są nielegalne poszukiwania z wykrywaczami metali.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków - Kierownika Delegatury w Koninie.

2. nieruchomości

Gmina Sompolno nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Momentem wszak najistotniejszym są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi, gdzie często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

1. ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy, stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju gminy Sompolno”

Strategia Rozwoju Gminy Sompolno na lata 2007 – 2016 została przyjęta Uchwałą Nr XIV/112/08 Rady Miejskiej w Sompolnie z dnia 26 lutego 2008 roku.

Strategia Rozwoju Gminy uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność, jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją ludową tego regionu.

W strategii określono trzy strategiczne cele gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. Cele strategiczne grupują poszczególne programy strategiczne, te zaś grupują projekty związane tematycznie z poszczególnymi dziedzinami życia, bądź działaniami samorządu. Z kolei projekty realizacyjne określają konkretne przedsięwzięcia

Ochronę dziedzictwa kulturowego uwzględnia Cel strategiczny nr 3 „*Rozwój usług społecznych*”, Program 3.1. „*Oświata, kultura, sport*”, Projekt 3.1.2 „*Rozwój gminnej infrastruktury sportowej i kulturalnej*”. Zawarto w nim zapis, iż gmina zamierza między innymi odbudować kamieniczki na Starym Rynku. Planowana jest również odbudowa Ratusza – siedziby Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury z dobudową sali widowiskowej, oraz rewitalizacja terenów PKP. Gmina zadba też o zabytki sakralne, przeznaczając na ich odnowę środki własne i strukturalne. Również w układzie tabelarycznym wymieniono w/w projekty, dodając zagospodarowanie kościoła i otoczenia „Na Puszczy”, renowację wieży kościelnej oraz ściany północnej kościoła w Racięcicach.

4.3. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sompolno zostało uchwalone przez Radę Miejską w Sompolnie Uchwałą Nr XXXI/246/05 z dnia 20 maja 2005 roku.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne

i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części I „Uwarunkowania rozwoju”, pkt 3 „Stan środowiska przyrodniczego” wymieniono zadrzewione obszary objęte ochroną konserwatorską. Należą do nich parki w Lubstowie, Mąkolnie, Spólniku-Belnym, Wierzbii i Zakrzewku. W punkcie 4. „Dziedzictwo kulturowe” wymieniono obiekty zabytkowe na terenie gminy. Są to obiekty architektury, budownictwa sakralnego i mieszkaniowego, parki i cmentarze wpisane do rejestru zabytków i figurujące w ewidencji zabytków oraz obiekty archeologiczne objęte strefą „W” ochrony reliktów archeologicznych, w tym cmentarzysko ciałopalne w Mostkach d. Piaski wpisane do rejestru zabytków.

W punkcie 6. „Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów odrębnych”, ppkt. „Zabytki kultury materialnej” zapisano ogólną informację o istniejących obiektach i zespołach zabytkowych, synagodze, ratuszu, cmentarzach, układach architektoniczno-krajobrazowych i urbanistycznym, obiektach i domach objętych nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków, wymieniono także dwie strefy obserwacji archeologicznej OW. „Wymienione obiekty podlegają ochronie zgodnie z ustawą z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”

Pkt 9. określa „Zasady kształtowania przestrzeni miejskiej”, m.in.:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie zakresu ochrony prawnej; „Zasady kształtowania obszarów wiejskich”, m.in.: ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni, innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek, krzyży; „Zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego”, m.in. przytoczono obowiązujące w tym zakresie akta prawne, uznając, że bezwzględne ich przestrzeganie jest podstawową zasadą, pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń. „Zasady kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych dla kultury” zawierają zapis:
- ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

W rozdziale II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” pkt 3.

„Obszary i zasady ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego” wymieniono m.in. tereny predestynowane do objęcia szczególną ochroną. Wśród nich: zespół architektoniczno-krajobrazowy w Lubstowie, układ urbanistyczny starego miasta w Sompólnie, parki dworskie, cmentarze, inne obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską. W pkt. 4. „Obszary i obiekty oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego” umieszczono zapis:

- obiekty cenne kulturowo wymagają bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń. Ochrona dotyczy także ich otoczenia, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty stanowiące dysonans architektoniczny i funkcjonalny.

Ustalono następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- w obrębie stref ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego Sompólna oraz układu historyczno-przestrzennego Lubstowa obowiązuje:
 - historyczna linia zabudowy,
 - historyczna parcelacja,
 - tradycyjna gęstość zabudowy,
 - zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
 - w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko – pałacowych oraz sakralnych obowiązują zasady jak wyżej oraz użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu,
 - na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:
 - historyczna parcelacja,

- historyczne rozplanowanie,
- zachowanie obiektów zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- zachowanie zabytkowej zieleni,
- wyłączenie spod zabudowy najbliższego otoczenia w odległości

20 m wokół granic cmentarza,

- na terenach w obrębie stref „W” ochrony relikwów archeologicznych obowiązuje zakaz jakiejkolwiek działalności inwestycyjnej,

- dla pojedynczych obiektów budowlanych obowiązuje zachowanie zabytkowej formy architektonicznej oraz podporządkowanie niezbędnych zmian budynkowi istniejącemu w zakresie skali i formy,

- wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz w ich najbliższym otoczeniu wymagają pozwolenia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie, działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

uzgodnienia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie – w odniesieniu do pozostałych obiektów.

Dokument zawiera ustalenia szczegółowe dla wybranych zespołów:

- 1) układ krajobrazowy w oparciu o układ historyczno-przestrzenny w Lubstowie. Istniejące dzisiaj założenie było kształtowane od poł. XVI w. do lat 70. XIX w.

Dla tego terenu ustalono następujące zasady:

- nowa zabudowa nie może przekraczać gabarytów, które przesłaniałyby lub dominowały nad obiektami historycznymi,
- zabudowa nie może być lokowana na osiach widokowych,
- preferuje się zabudowę nawiązującą do historycznego sąsiedztwa,
- zachować należy historycznie ukształtowany przebieg dróg i wielkość placów.

- 2) układ urbanistyczny Sompolna z lat 1477-1939. Dla tego terenu obowiązuje:

- zachowanie historycznej linii zabudowy,
- zharmonizowanie nowych realizacji z historycznym sąsiedztwem, zarówno pod względem gabarytu jak i formy,
- preferowana zabudowa zwarta.

Postuluje się ponadto przywrócenie historycznej funkcji pl. Wolności, dawnego rynku miejskiego, co wiązałoby się z jego adaptacją z istniejącego zieleńca na rynek miejski.

4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Sompolno nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Wśród obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów jeden zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego. Przyjęty Uchwałą Nr VIII/58/07 Rady Miejskiej w Sompolnie z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sompolno obejmującego wybrane obszary na terenie miasta i gminy Sompolno.

W art. 9 ust. 3. określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) nakaz zachowania historycznego układu urbanistycznego Sompolna oraz układu przestrzennego Lubstowa.

W obrębie stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- zachowanie historycznej linii zabudowy,
- zachowanie historycznej parcelacji; niezbędne zmiany wymagają uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- zachowanie tradycyjnej gęstości zabudowy,

- zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- prowadzenie badań archeologicznych podczas robót ziemnych w zakresie uzgodnionym z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

2) nakaz zachowania zabytkowych zespołów architektonicznych i architektoniczno-parkowych oraz pojedynczych obiektów zabytkowych;

W obrębie wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- zachowanie historycznej parcelacji (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu,

3) nakaz zachowania zabytkowych cmentarzy;

W granicach cmentarzy obowiązuje zachowanie historycznej parcelacji, rozplanowania, zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodu oraz zabytkowej zieleni,

4) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarach występowania stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek uzgadniania z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, wszelkich prac ziemnych związanych z zabudowaniem lub zagospodarowaniem terenu, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

Inwestycje na terenie gminy Sompolno (na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które każdorazowo uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi

ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzećiętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Część gminy Sompolno znajduje się w obrębie *Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionego Uchwałą Nr 53/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Obszar należący do Pojezierza Kujawskiego o powierzchni 660 km² obejmuje tereny o różnej genezie. W jego granicach znajduje się strefa ostatniego glaciału jak i fragment terenu objętego zlodowaceniem środkowopolskim. Ma to swoje przełożenie w urozmaiconej rzeźbie terenu, z licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi, obniżeniami, z niewielkimi lasami. W granicach obszaru ochronie podlegają partie lasów z cennym drzewostanem, mokradła i torfowiska, sprzyjające rozwojowi różnorodnej roślinności bagiennej i łąkowej, często na glebach pochodzenia organicznego, podlegające odrębnej ochronie.

Granica Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu rozciąga się na południe wzdłuż kanału Warta-Gopło. Obszar ten obejmuje tereny na południe od Sompolna i na wschód od linii między Sompolnem i Wierzbinkiem. Dalej północna granica obszaru skręca ku północnemu wschodowi i obejmuje teren na południe od drogi z Wierzbinka do Zarynia, a następnie skręca na wschód i łączy się z Obszarem Chronionego Krajobrazu Jeziora Głuszyńskiego.

Na terenie gminy Sompolno indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęto następujące obiekty: głazy narzutowe w Zakrzewku i Mostkach, 2 dęby szypułkowe w Lubstowie, w tym jeden na terenie parku pałacowego, dąb szypułkowy na terenie parku dworskiego w Zakrzewku oraz dąb szypułkowy na terenie leśnictwa w Dąbrowie.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Sompolno wykonano w 2008 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie.

W roku 2013, w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków, dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków polegającej na wyłączeniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe. Obiekty wyłączone nie figurowały w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wykonano karty adresowe dla obiektów zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji w porozumieniu z konserwatorem zabytków.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

1. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, w 2012 roku wykonano gminną ewidencję zabytków archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu Delegaturę w Koninie.

2. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu Delegaturę w Koninie.

3. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart adresowych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,

- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,

- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,

- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, wykazu stanowisk archeologicznych (bez podania dokładnej lokalizacji) oraz *Programu opieki nad zabytkami Gminy Sompolno na lata 2014-2017* na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Sompolnie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane dla właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z Uchwałą Nr XXXIII/260/05 Rady Miejskiej z dnia 30 września 2005 r.,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie gminy

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów itp.

Przez teren gminy Sompolno przebiega pieszy szlak turystyczny czerwony o długości 16,1 km, wiodący z Sompolna przez Ignacewo do Ślesina. W planie przewidywana jest budowa ścieżek rowerowych na terenach po PKP (po torowiskach) oraz ścieżki rowerowej z Mostek do Mąkolna, Sompolna i Przysroń. W programie przewidziano również wyznaczanie turystycznych szlaków rowerowych, uwzględniających najcenniejsze zabytki położone na terenie gminy, a także założenie punktów dydaktycznych. Istniejące jeziora: Lubstowskie, Mąkolno, Mostki, Szczekawa, to niezależnie od posiadanych walorów rekreacyjno-turystycznych bogate środowiska przyrodnicze. Budowa stanic wodnych, punktów obserwacji ornitologicznej włączonych w projektowane szlaki turystyczne, urozmaici i wzbogaci ofertę poznawczą walorów przyrodniczo - krajobrazowo - historycznych gminy.

Istniejący na terenie gminy Sompolno szlak rowerowy nie uwzględnia grodziska średniowiecznego w Lubstówku. Jego trasa zlokalizowana jest na północ od jeziora Lubstowskiego, w okolicach miejscowości Sompolno i Dąbrowa. Natomiast samo położenie gródka, w okolicach atrakcyjnego turystycznie jeziora Lubstowskiego, sprawia że może on zostać wykorzystany do promocji pradziejów regionu, np. przez odpowiednie oznakowanie (tablica informacyjna).

Przyszłościowo przewiduje się opracowanie programu kompleksowego zagospodarowania turystycznego gminy w powiązaniu z terenami dziś rekultywowanymi, gdzie określi się szczegółowo cele i zadania, dla których będzie możliwe pozyskanie środków unijnych. W programie zaprezentowane zostaną nowatorskie sposoby wykorzystania obiektów zabytkowych.

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, stanowiącymi własność Gminy są: dawna synagoga i ratusz w Sompolnie oraz zespół dworsko-parkowy w Mąkolnie. Wszystkie obiekty, poza dworem w Mąkolnie, po przeprowadzonych pracach remontowych i rewitalizacyjnych zachowane są w dobrym stanie. Gmina zakłada wydzielenie określonych kwot na ich coroczne utrzymanie, tak w zakresie estetyki jak i technicznych potrzeb obiektów.

Dwór w Mąkolnie użytkowany przez lokatorów, znajduje się w złym stanie technicznym. W 2014 r. zostanie sporządzona ekspertyza techniczna dot. stanu zachowania obiektu. Po wyprowadzeniu lokatorów do nowo wyremontowanych mieszkań socjalnych, na 2015 r. planowane jest opracowanie projektu remontu i jego realizacja.

W kolejnych latach Gmina Sompolno będzie wspierać finansowo prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością Gminy.

Ważnym zagadnieniem jest ochrona nieczynnych, zaniedbanych i dewastowanych cmentarzy ewangelickich. Aby przywrócić właściwą rangę tym miejscom wiecznego spoczynku, podjęta zostanie inicjatywa ich

uporządkowania i oznakowania. Do akcji włączona zostanie społeczność lokalna oraz młodzież szkolna, gdyż jej zaangażowanie w odtwarzanie śladów lokalnej historii jest ważnym elementem w procesie edukacyjnym. Nawiązana zostanie współpraca z gminami i szkołami mającymi doświadczenie w tego typu przedsięwzięciach.

Pozostałe obiekty nie są własnością Gminy, w związku z tym nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynąń właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - o prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - o popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Sompolno wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

1. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

1. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

1. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Sompolnie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

1. analizę i ocenę przebiegu realizacji,
2. analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

4. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „*Odnowa i rozwój wsi*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

5. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

6. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

1. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.

2. Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

3. Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014. Pomoc finansowa udzielana jest w 8 obszarach priorytetowych, w tym „Ochrona dziedzictwa kulturowego”.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

PRZEWODNICZĄCY RADY
MIEJSKIEJ W SOMPOLNIE

Ryszard Nowakowski